

*І. М. Грищенко,
д. держ. упр, доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Державний університет "Київський авіаційний інститут"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8191-1177>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.8.184

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЛОБІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

*I. Gryshchenko,
Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor,
Professor of the Department of Public Management and Administration, The State University "Kyiv Aviation Institute"*

INSTITUTIONALIZATION OF LOBBYING ACTIVITIES IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM

Стаття присвячена інституалізації лобістської діяльності в системі публічного управління, її типології, історичному розвитку та сучасним аспектам функціонування. Проведено комплексний аналіз і охарактеризовано природу лобізму, види, історичний контекст формування, функціональну роль, а також проаналізовано поточний стан і виклики, що постають перед інститутом лобізму в Україні. З'ясовано, що інституціоналізація лобістської діяльності в системі публічного управління — це процес визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх у систему, здатну діяти у напрямі задоволення суспільної потреби — зміцнення громадянської злагоди в демократичній, соціальній, правовій державі. Розкрито розуміння лобістської діяльності як професійного посередництва між органами влади та зацікавленими групами й особами, що здійснюється на чіткій правовій основі легальними методами та дає можливість відобразити рівнодійну різноманітних приватних інтересів у публічній політиці й адміністративних рішеннях владних установ. Досліджено законодавчу базу, що регулює лобіювання як легальний і демократичний спосіб взаємодії між суспільством та державою, передбачає необхідність прозорості процесу, контролю за лобістською діяльністю, а також юридичну відповідальність за незаконний лобізм. Досліджено Реєстр прозорості як інструмент забезпечення національної безпеки та інструмент врегулювання лобізму за допомогою інформаційно-комунікаційної системи. Акцентовано, що лобізм може бути інструментом не лише внутрішньої взаємодії між владою та інтересами, але й засобом міжнародної адвокації, що особливо проявилось під час повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України. Доведено, що за рахунок міжнародного лобіювання Україна змогла мобілізувати ресурси і здобути стратегічну підтримку на глобальному рівні. Для подальшого розвитку демократичних інститутів та ефективного функціонування інституту лобізму необхідним є подолання корупційних практик і забезпечення прозорої взаємодії між державою та інтересами громадянського суспільства.

The article focuses on the institutionalization of lobbying in the system of public administration, its typology, historical development, and current functioning within the Ukrainian legislative framework. The aim of the study is to conduct a comprehensive analysis of the lobbying institution in public governance by examining its nature, types, historical background, functional role, and assessing its current state and the challenges it faces in Ukraine following the adoption of the Law of Ukraine "About lobbying". The findings indicate that the institutionalization of lobbying in Ukraine has been complex and prolonged, beginning in the late 1990s with the first attempts at regulatory recognition. Since then, a legal framework has gradually formed, integrating into the anti-corruption legislation and reflecting Ukraine's international obligations. A pivotal milestone was the adoption of the Law of Ukraine "About lobbying" in 2024 year, which officially recognized lobbying activity, ensuring its transparency, accountability, and orientation toward minimizing corruption risks in Public administration. At the same time, the study reveals that despite the existence of a legal framework, lobbying practices in Ukraine largely remain informal and corruption-prone. This is primarily due to the characteristics of the political and economic system, the presence of corporate lobbying, the dominance of large businesses as key influencers of public decisions, and the lack of effective public oversight. It is shown that this leads to increased social inequality and a deepening of conflicts of interest. The analysis also highlights that lobbying can serve not only as a tool for internal interaction between authorities and stakeholders but also as a means of international advocacy, which became especially evident during the war. The study proves that through international lobbying, Ukraine was able to mobilize resources and secure strategic support at the global level. However, further development of democratic institutions and the effective operation of the lobbying institution require eliminating corrupt practices and ensuring transparent engagement between the state and civil society interests. The practical significance of the study lies in identifying directions for improving the institutional mechanisms of lobbying in Ukraine in the context of democratization and the fight against corruption.

Ключові слова: лобізм, публічне управління, громадський контроль, Реєстр прозорості, відкритість, прозорість, корупція, взаємодія між суспільством та державою, інструмент забезпечення національної безпеки, інститут лобізму, механізми публічного управління, інформаційно-комунікаційна система, конфлікт інтересів, демократичні інституції.

Keywords: lobbying, public administration, public control, Transparency register, openness, transparency, corruption, interaction between society and the state, a tool for ensuring national security, the institution of lobbying, public administration mechanisms, information and communication system, conflict of interest, democratic institutions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сучасному етапі феномен лобізму в Україні демонструє активний розвиток та поступово набуває ознак інституалізації. Оскільки інституціоналізація лобістської діяльності в системі публічного управління — це процес визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх у систему, здатну діяти у напрямі задоволення суспільної потреби — зміцнення громадянської злагоди в демократичній, соціальній, правовій державі, то виникає потреба дослідження та осучаснення підходів до інституту лобізму в Україні. Наразі інститут лобізму характеризується складністю взаємодії різних політичних і соціально-економічних інтересів, частково

продовжує асоціюватися з непрозорими, "тіньовими" механізмами впливу на публічну владу з боку бізнесу та громадськості. Незважаючи на це, суттєво зростає науковий і практичний інтерес до концептуальних підходів щодо лобізму, його функціонування та теоретичного обґрунтування у сфері публічного управління.

Актуалізація питання щодо інституалізації лобістської діяльності в Україні пов'язана з діяльністю влади щодо формування нормативно-правової бази. Зокрема, починаючи з проєкту закону про лобізм, представленого у 2016 році, Україна здійснила важливий крок до регулювання цієї сфери, ухваливши у 2024 році Закон "Про лобіювання" [8]. Це відкриває перспективи для переходу від тіньових схем до більш прозорого механізму реалізації групових інтересів відповідно до стандартів демократичного суспільства.

Таблиця 1. Основні аспекти лобізму

Назва аспекту	Опис аспекту
Представництво інтересів	Лобісти виступають посередниками між групами чи організаціями та органами державної влади, здійснюючи вплив на посадових осіб задля забезпечення інтересів своїх клієнтів.
Вплив на законодавство	Лобістська діяльність спрямована на розробку, підтримку чи зміну законопроектів та політичних рішень, що можуть суттєво впливати на суспільні та економічні процеси.
Регуляція і прозорість	Лобізм у багатьох країнах регулюється спеціальними нормативними актами, що вимагають реєстрації лобістів, регулярного звітування про здійснену діяльність та прозорого декларування витрат. Метою таких заходів є запобігання корупційним проявам та забезпечення відкритості діяльності.
Етика і корупція	Лобістська діяльність часто піддається критиці через ризик корупції та використання неетичних способів впливу, таких як хабарі, подарунки чи інші неправомірні вигоди. Відповідальний лобізм передбачає суворе дотримання етичних норм і чесних принципів діяльності.

Джерело: укладено автором.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання інституалізації лобізму в публічному управлінні є достатньо дослідженим у вітчизняній науковій літературі. У науковій літературі аналізується як загальнотеоретичний аспект цього явища, так і конкретні підходи до його легалізації, типологізації та функціонального застосування в українських реаліях. Значний внесок у розвиток цієї теми здійснила Н. О. Березка [1], яка одна з перших окреслила загальні проблеми лобіювання в Україні, звертаючи увагу на міжнародний досвід та акцентувала увагу на актуальності впровадження лобізму у публічній службі, що є важливим у контексті підвищення прозорості публічного управління. Р. І. Євченко [3] представляє лобізм як конвенціональну форму політичної участі, що демонструє зростаючу значущість цієї практики у формуванні демократичних інститутів. Д. В. Коцупал [4] поглиблено аналізує функціональні характеристики лобізму в контексті публічного управління, а Д. В. Лубінець [6] формує типологію українського лобізму, що дозволяє краще зрозуміти механізми його дії у вітчизняному політичному середовищі.

Для дослідження використовувалася також експертна література, зокрема сучасні публікації на сайтах parlament.org.ua [5] та comments.ua [7], які висвітлюють новітні законодавчі ініціативи та соціально-економічні контексти, що впливають на розвиток лобістських практик в Україні.

Попри достатню кількість наукових доробків з даної теми є нестача систематизованого матеріалу з теми дослідження, що спонукає до необхідності систематизації та узагальнення теоретичних підходів до забезпечення інституціоналізації лобістської діяльності в системі публічного управління як процесу визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх у систему, здатну діяти у напрямі задоволення суспільних потреб.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є комплексне дослідження процесів забезпечення інституціоналізації лобістської діяльності в системі публічного управління як процесу визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей,

приведення їх у систему, здатну діяти у напрямі задоволення суспільних потреб.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Лобістська діяльність є суттєвим фактором у розвитку парламентських процедур узгодження інтересів та одним із найважливіших інструментів забезпечення ефективної роботи органів державного управління в багатьох країнах [4]. Як зазначає Н. О. Березка, лобізм являє собою специфічну діяльність, що полягає у здійсненні впливу на процес прийняття рішень у державних структурах представниками різних груп інтересів. Такі суб'єкти намагаються просунути або, навпаки, запобігти впровадженню певних змін у законодавстві чи державній політиці відповідно до власних потреб та інтересів.

Найкраще суть лобізму демонструють основні характеристики лобіювання, визначені Д. Коцупалом, серед яких варто виділити наступні:

- лобізм безпосередньо пов'язаний із владою, оскільки саме органи влади виступають об'єктом впливу лобістів, відповідно, без владних інституцій лобізм неможливий;

- процес лобіювання зазвичай має прихований і неформальний характер, що ускладнює його нормативне оформлення та стандартизацію;

- лобіювання часто включає випадкові та спонтанні елементи, оскільки реакцію суспільства на рішення влади складно повністю передбачити;

- лобізм виконує посередницьку функцію між владними органами та групами інтересів, різними громадськими організаціями або окремими особами;

- у процесі лобіювання завжди є чітко визначений об'єкт впливу;

- лобізм має універсальний і гнучкий характер, здатний швидко адаптуватися залежно від ситуації, форм і методів взаємодії з владою [4, с. 30].

Як зазначає В. В. Сумська [10], основними аспектами лобізму виступають: представництво інтересів громади і бізнесу, вплив на законодавчу базу, регулярність, етичність і прозорість (табл. 1).

Загалом лобізм здатний позитивно впливати на процес формування законодавства у кількох ключових напрямках:

Таблиця 2. Класифікація лобізму

Вид лобізму	Характеристика та особливості діяльності
Плюралістичний лобізм	Характеризується стихійністю формування; групи інтересів здійснюють тиск на державні органи «знизу», залучаючи широку соціальну підтримку, активістів, волонтерів та фахівців. Вплив реалізується переважно через депутатські запити, пропозиції, ініціативи, акції протесту або підтримки. Плюралістичне лобі діє як механізм громадянської самоорганізації та інструмент контролю суспільства за діями влади.
Корпоративний лобізм	Полягає в укладанні формалізованих або прихованих угод між державою і обмеженими групами інтересів (наприклад, еліти, великі бізнес-структури, галузеві профспілки), які отримують привілеї та преференції в обмін на політичну лояльність і підтримку владних рішень. Це часто веде до ієрархічної структури груп інтересів, соціальної нерівності, монополізації представництва інтересів і дисбалансу у суспільних відносинах.

Джерело: систематизовано автором на основі [1].

1. Надання експертної інформації. Лобісти часто представляють вузькоспеціалізовані галузі, забезпечуючи законодавчі органи необхідною технічною інформацією, яка не завжди доступна публічним службовцям. Це сприяє більш ефективному та обґрунтованому ухваленню рішень.

2. Ідентифікація проблемних аспектів. Завдяки своїй експертній діяльності лобісти можуть виявляти потенційні недоліки у нових чи чинних нормативно-правових актах, що дозволяє своєчасно виправити помилки або уникнути непередбачуваних наслідків після прийняття таких актів.

3. Забезпечення балансу інтересів. Лобістська діяльність допомагає враховувати інтереси різних груп у законодавчому процесі, підтримуючи таким чином права меншин, бізнес-інновації або екологічні інтереси, що забезпечує збалансованість законодавства.

4. Посередництво між владою та бізнесом. Лобісти можуть виступати як посередники між приватним сектором і державою, що є особливо важливим в умовах стрімких технологічних змін, коли законодавство відстає від реалій ринку.

5. Підвищення ефективності законотворчої діяльності. Лобісти сприяють більш швидкому і ефективно ухваленню законів, враховуючи пропозиції та зауваження різних сторін вже на стадії підготовки проєктів, що зменшує необхідність численних правок після прийняття законодавчих актів.

Лобізм поділяється на два основні види: плюралістичний і корпоративний. Плюралістичний лобізм є проявом стихійної самоорганізації громадянського суспільства, орієнтований на здійснення впливу "знизу" через мобілізацію широкої соціальної підтримки населення та залучення активістів. Корпоративний лобізм, натомість, характеризується формалізованими, інституційно оформленими угодами між державою та певними елітними або бізнес-структурами, які отримують привілеї в обмін на лояльність до влади, часто призводячи до соціальних дисбалансів та несправедливості.

Євченко Р. виокремлює ключові демократичні принципи, які покладені в основу лобістської діяльності та зазначає, що у ст. 5 Конституції України проголошується, що єдиним джерелом влади є народ, який реалізує свої повноваження як безпосередньо, так і через відповідні органи державного управління та місцевого самоврядування. Ст. 38 гарантує громадянам право брати участь у держав-

ному управлінні, а ст. 40 закріплює право осіб звертатися до органів державної влади й отримувати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк [3].

Однак таких конституційних норм недостатньо для забезпечення повноцінної демократичної інституалізації лобізму. В Україні спостерігається суттєвий дисбаланс між законодавчими можливостями громадського впливу та фактичними умовами здійснення лобістської діяльності, яка значною мірою є непрозорою та характеризується високим рівнем корупції. Домінуючу частку на лобістському "ринку" займають органи виконавчої влади (понад 90%), тому представники бізнесових структур часто прагнуть контролювати не лише законодавчу сферу, а й "призначати своїх людей" на ключові посади в органах державної виконавчої влади чи органах місцевого самоврядування для отримання додаткових преференцій і вигод [1, с. 150].

Процес інституціоналізації лобістської діяльності в Україні активно тривав протягом періоду 1999—2009 років і був пов'язаний зі спробами створення нормативної бази для врегулювання лобізму на парламентському рівні. Закріплення принципів регулювання лобістської діяльності відбулося в Законі України "Про основи державної антикорупційної політики в Україні (протидії корупції) на 2014—2017 роки". Цей закон визначив лобіювання як легальний і демократичний спосіб взаємодії між суспільством та державою, передбачив необхідність прозорості процесу, контролю за лобістською діяльністю, а також юридичну відповідальність за незаконний лобізм. З урахуванням міжнародних зобов'язань України, зокрема участі в Конвенції ООН проти корупції та Кримінальній конвенції Ради Європи, стало необхідним ухвалення спеціального закону, який би остаточно врегулював сферу лобіювання. У 2024 році було прийнято Закон України "Про лобіювання" [8], що дозволило виконати рекомендації Європейської комісії та легалізувати лобістський ринок. Це надало лобістам можливість офіційно брати участь у розробці законодавчих ініціатив та інших нормативних актів.

В Україні попри прийнятий закон, регулюючий процес лобіювання, інститут лобізму набуває корпоративної форми. Найбільш активними суб'єктами лобістської діяльності є представники окремих галузей економіки, зокрема сільського господарства, енергетичного сектору, хімічної промисловості й машинобудування, чий

фінансові ресурси на лобіювання можуть бути значними. За оцінками фахівців, парламентські лобістські групи залежно від успішності результату можуть отримувати доходи в межах від десяти тисяч до мільйона доларів.

До основних лобістів законодавчої бази варто віднести вітчизняних власників бізнес-структур, що контролюють основну частину ВВП, до них відноситься Рінат Ахметов (СКМ) з капіталом оціненим в 5,065 млрд доларів; Віктор Пінчук (EastOne) — 2,199 млрд доларів; Олексій Порошенко (Roshen) — 1,166 млрд доларів; Влад Яценко (Revolut) — 1,125 млрд доларів; Андрій Веревський (Kernel) — 1,01 млрд доларів; Галина та Олександр Гереги (Епіцентр К) — 827 млн доларів [7].

Український лобізм має суттєві відмінності порівняно з іншими країнами, що зумовлюється особливостями політичної системи, розвитком громадянського суспільства, а також станом корупції й рівнем регулювання цієї діяльності. Україна належить до держав із президентсько-парламентською формою правління, в якій президент має істотний вплив на формування державної політики, що у свою чергу визначає особливості лобістських стратегій та методів їх реалізації. Крім того, громадянське суспільство в Україні, хоча і демонструє певні ознаки розвитку, загалом менш активно бере участь у лобістських процесах порівняно з більш розвиненими демократіями. Це створює передумови для домінування неформальних та корупційних практик лобіювання, яке використовується у вузьких приватних інтересах.

Оскільки в Україні довгий час відсутні чіткі законодавчі й інституційні рамки для здійснення лобістської діяльності, у практиці сформувалися дві основні форми лобіювання:

- пряме лобіювання, що передбачає безпосередню роботу із суб'єктами законодавчої ініціативи, їх посадовими особами або структурними підрозділами;
- непряме лобіювання, яке полягає у здійсненні опосередкованого впливу на прийняття, зміну або скасування певних законодавчих актів чи інших рішень Верховної Ради України [4, с. 30].

У міжнародному контексті лобіювання також зазнало суттєвих змін, що обумовлено глобальними політичними та економічними процесами. Події останніх десятиліть, такі як глобалізація економіки, масштабні міграційні явища та, особливо, російсько-українська війна (2014—2025), суттєво змінили структуру міжнародних відносин та створили нові механізми взаємодії національних та глобальних інтересів. Лобізм у такому форматі почав виступати інструментом формування і прийняття рішень як від національного до глобального рівня, так і навпаки, від глобального до національного.

У теперішніх умовах для України особливо актуальною є проблема лобіювання не тільки як засобу подолання внутрішньої корупції та розвитку демократичних інститутів, але й як важливого інструменту забезпечення національної безпеки у зв'язку з повномасштабним вторгненням країни-агресора на територію України. Завдяки міжнародним лобістським механізмам стало можливим забезпечити підтримку від глобальної спільноти, отримати військову допомогу, організувати заходи із захисту цивільного населення та підтримувати обороноздатність країни у критичний період військових дій.

Як зазначає науковиця Горбата Л. П., ефективність громадських дій залежить від прозорості, підзвітності

й колегіальності. Відкритість та прозорість забезпечує прийняття більш виважених рішень, сприяє зростанню рівня довіри громадськості до публічних інституцій, ефективності послуг і запобігає явищам корупції. Конгрес Ради Європи неодноразово закликав публічні органи влади через відкриті дані надавати громадянам доступ до інформації [2, с. 20].

Наразі в Україні, відповідно до Закону України "Про публічні електронні реєстри" [9] використовують такий інструмент врегулювання лобізму як Реєстр прозорості — це інформаційно-комунікаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення та надання інформації про суб'єктів лобіювання та їх звітність [9, ст. 5]. Реєстр прозорості є відкритим і загальнодоступним, оскільки він створений для надання безоплатного публічного доступу до актуальної та достовірної інформації про суб'єктів лобіювання та їхню звітність і ведеться державною та англійською мовами з використанням програмного забезпечення, що дозволяє забезпечувати сумісність і взаємодію цього реєстру з іншими інформаційними системами та мережами, що становлять інформаційний ресурс держави [9, ст. 5]. Ведення Реєстру прозорості забезпечує Національне агентство з питань запобігання корупції, яке є держателем та адміністратором. Саме уповноважені працівники цього органу публічної влади є публічними реєстраторами Реєстру прозорості, при цьому, будь-яка особа при виявленні порушень законодавства з лобіювання може повідомити про це Національне агентство з питань запобігання корупції через відповідні канали передачі інформації.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Тож інституалізація лобістської діяльності в Україні пройшла складний і тривалий шлях. Поступово сформувалася нормативна база, що отримала розвиток у контексті антикорупційного законодавства та міжнародних зобов'язань України.

Однак, незважаючи на формальну легалізацію лобізму, реальна практика його здійснення в Україні залишається значною мірою непрозорою та корупційною. Ця ситуація зумовлена специфікою політичної та економічної системи країни, домінуванням корпоративних форм лобіювання, а також відсутністю ефективних механізмів громадського контролю. Основними суб'єктами лобістської діяльності є великі бізнес-групи, які володіють значними фінансовими ресурсами і впливають як на законодавчу, так і на виконавчу гілки влади, що суттєво поглиблює соціальні нерівності та породжує конфлікти інтересів.

Водночас лобіювання є не тільки внутрішнім інструментом узгодження інтересів, а й важливим засобом забезпечення міжнародної підтримки у контексті сучасних глобальних викликів. Це особливо проявилось під час повномасштабної війни з країною-агресором, коли міжнародні лобістські механізми дозволили Україні залучити ресурси та отримати необхідну політичну підтримку на глобальному рівні. Проте, для подальшого успішного розвитку інституту лобізму та зміцнення демократичних інституцій необхідне подолання існуючих внутрішніх проблем, перш за все корупції та непрозорості процесу взаємодії між владою і групами інтересів.

Література:

1. Березка Н.О. Необхідність впровадження лобізму в публічній службі України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування, 2023, 34 (73), № 6. С. 147—152. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.6/23>
2. Горбата Л. П., Грищенко І. М. Пріоритетні напрями і шляхи забезпечення інформаційної відкритості в органах публічної влади. Public and municipal administration: theory, methodology, practice: Collective monograph. Riga: Izdevniecība "Baltija Publishing", 2020. Р. 20—40. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/39/716/1453-1>. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-46-4.02>
3. Євченко Р.І. Інституціалізований лобізм як конвенціональна практика політичної участі. Політичне життя, 2022, № 4, 31—37. URL: DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.4.4>
4. Коцупал Д.В. Лобізм у публічному управлінні: сутність, особливості та функції. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування, 2023, №5, 34 (73), 30—35. URL: http://pubadm.vernadskeyournals.in.ua/journals/2023/5_2023/6.pdf
5. Легалізація лобізму в Україні. Аналіз законопроектів "Про державну реєстрацію суб'єктів лобіювання та здійснення лобіювання в Україні" та "Про доброчесне лобіювання в Україні". URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/lobbying.pdf>
6. Лубінець Д.В. До питання про типологію українського лобізму. Політикус, 2019, № 4, 34—40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2019_4_8
7. Рейтинг найбагатших українців 2024 року: хто в лідерах. Comments.ua, 2024. URL: <https://finance.comments.ua/ua/news/2024/rejting-naybagatshih-ukrainciv-2024-roku-hto-v-liderah-750041.html>
8. Про лобіювання: Закон України від 23 лютого 2024 року № 3606-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text>
9. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18 листопада 2021 року № 1907-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text>
10. Сумська В. В. Інституціоналізація лобіювання в державному управлінні України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. 25.00.01. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр., 2014, 20 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0415U001253>

References:

1. Berezka, N. (2023), "The necessity of implementing lobbying in Ukraine's public service", Scientific notes of the V. I. Vernadsky TNU. Series: Public management and administration, vol. 34 (73), pp. 147—152. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.6/23>
2. Horbata, L. and Gryshchenko, I. (2020), "Priority areas and ways to ensure information openness in public authorities", Public and municipal administration: theory, methodology, practice: Collective monograph, Izdevniecība "Baltija Publishing", Riga, Latvia, pp. 20—40. <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-46-4.02>

3. Yevtchenko, R. (2022), "Institutionalized lobbying as a conventional form of political participation", Political life, vol. 4, pp. 31—37. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.4.4>

4. Kotsupal, D. (2023), "Lobbying in public administration: essence, characteristics and functions", Scientific notes of the V. I. Vernadsky TNU. Series: Public management and administration, vol. 34 (73), pp. 30—35.

5. Agency for Legislative Initiatives (2024), "Legalization of lobbying in Ukraine. Analysis of the draft laws "On state registration of lobbying entities and lobbying in Ukraine" and "On honest lobbying in Ukraine", available at: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/lobbying.pdf>, (Accessed 28 March 2025).

6. Lubinets, D. (2019), "On the issue of typology of Ukrainian lobbying", Politykus, vol. 4, pp. 34—40.

7. Comments.ua. (2024), "Ranking of the richest Ukrainians in 2024: Who's leading", available at: <https://finance.comments.ua/ua/news/2024/rejting-naybagatshih-ukrainciv-2024-roku-hto-v-liderah-750041.html>, (Accessed 28 March 2025).

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The law of Ukraine "About lobbying", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text> (Accessed 29 March 2025).

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The law of Ukraine "About public electronic registers", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text> (Accessed 29 March 2025).

10. Sumska, V.V. (2014), "Institutionalization of lobbying in public administration of Ukraine", Ph.D. Thesis, Public Administration, National Acad. State example under the President of Ukraine, Kharkiv. Regional institute of public administration, Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

viber: +38 050 3820663